

Een gepassioneerd bosbouwer vertrekt

Onlangs verliet Reitze de Graaf de Wageningen Universiteit. Hij heeft zich vanaf zijn promotie tot aan zijn pensionering beziggehouden met het Celos Management System. Het tropische regenwoud wordt met dit systeem exploitabel maar verandert niet essentieel. En dat lijkt een goede manier om het bos duurzaam in stand te houden.

Eind april hield hij zijn afscheidscollege, maar reeds in september 2004 verliet Reitze de Graaf de Wageningen Universiteit. Hij is sinds september rustiger geworden, vindt hij zelf, maar hij praat nog steeds met verve en wat chaotisch over zijn vakgebied: tropische bosbouw. Vierendertig jaar lang heeft hij dat onderzocht en gedoceerd, eerst en vooral in Suriname, aan het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Suriname (CELOS), later ook vanuit Nederland en in Brazilië. In die vierendertig jaar heeft hij vele studenten zien komen en gaan. Vaak krijg je dan van die verhalen dat het vroeger beter was, studenten gemotiveerder. Maar De Graaf vindt de mentaliteit van de 'tropische bosbouw student' eigenlijk niet echt veranderd. Hijzelf was, net als die vele generaties studenten, avontuurlijk en bij aankomst in Wageningen sterk gemotiveerd. Het tropisch bos moet beschermd worden.

"Natuurlijk, er waren ook verschillen. Mijn docenten waren nog van de oude stempel die in feite koloniale bosbouw doceerden. Dat was hun achtergrond. In de loop der jaren is de opleiding veranderd in een die was gericht op het beheer, via een opleiding waar ontwerp meer aandacht kreeg naar een onderzoekersopleiding. De twee bosbouwleerstoelen, Bosecologie & beheer en Bos- en natuurpolitiek & beheer zijn nu duidelijk benoemd, het samengaan in de opleiding met natuurbeheer is een hele goede ontwikkeling. Een fatsoenlijke

integratie van technische (inclusief ecologische) aspecten met de sociale is noodzakelijk. De Graaf maakt zich hier wel zorgen over: "Ik vraag me af of de integratie van de kennis niet te veel aan de student zelf is overgelaten. Ik moet overigens wel toegeven dat ik zelf onvoldoende bij probleemgericht onderwijs (PGO) en dergelijke vakken betrokken ben geweest om daarover een oordeel te kunnen vellen." "En daarom vind ik de praktijktijd ook zo belangrijk. Als kennismaking met het tropische bos, ook als herkenning, waardoor daarna echte discussie tussen docent en student mogelijk is. Daarbij treedt ook meer een identificatie van de student op: meer naar de technische kant of meer naar de sociale kant. Voor beide geldt dat de student zich gaat afvragen 'hoe kan ik de technische bosbouw inpassen in het maatschappelijk leven'. Die discussie heb ik ook altijd met de studenten gezocht, ook met de vele studenten uit de tropen, die hier een masterstudie volgen en reeds werkervaring in de bosbouw hebben. Juist met die studenten verliep het eerste contact vaak gemakkelijker."

Hek er omheen is geen optie

In het gesprek blijkt dat De Graaf zich eigenlijk voortdurend bezighoudt met de eigen positie van: ben ik nu wetenschapper, ingenieur, wereldverbeteraar? "Kennen jullie het verschil tussen een wetenschapper en een ingenieur? De eerste zoekt verklaringen, de tweede ontwerpt."

Juist op het raakvlak tussen deze twee heeft De Graaf's hele carrière zich bewogen. Hij is gepromoveerd, dus wetenschapper, maar hij is gepromoveerd op het ontwerp van een bos-teeltsysteem. En juist dit bosteeltsysteem heeft De Graaf gedurende zijn loopbaan samen met anderen ontwikkeld, aangepast en tenslotte uitgebreid tot een beheersysteem, het Celos Management System.

Het eerste ontwerp was gebaseerd op een wetenschappelijk misschien niet geheel verantwoorde proefopzet, maar proefuitkomsten moet je altijd met fantasie beoordelen. Later is het beter en breder, ook vanuit andere disciplines onderzocht en bevestigd. Het systeem is ook financieel doorgerekend. Dit is nodig want de bosexploitant is kostenbewust: "hij wil best meer werk doen (bijvoorbeeld een goede inventarisatie) als het hem later kosten (bijvoorbeeld machine uren van de skidder) bespaart".

Maar eerst even de essentie van het Celos Management System. Aan een relatieve leek legt De Graaf uit dat er doorgaans meerdere opties zijn om het tropisch bos te behouden. Een hek er omheen en verbieden iets uit het bos te halen is een optie maar in de praktijk zelden haalbaar of wenselijk. In de praktijk betekent deze optie immers meestal dat lokale bewoners en overheden uiteindelijk het bos toch platleggen en er landbouw op gaan bedrijven. De redenering van deze mensen daarachter is simpel: Wat hebben we anders aan dat bos? De Graaf is daarom op zoek gegaan naar een systeem waarbij mensen wel iets aan het bos hebben, zonder dat het bos verdwijnt of degenereert. Het Celos Management System (CMS) is een systeem waardoor het bos exploitabel wordt zonder dat het essentieel verandert. Daarmee wordt het bos economisch interessant en gaan mensen het waarderen en daarom goed beheren. In het CMS wordt na een goede inventarisatie selectief gekapt, voorzichtig en zorgvuldig uitgesleept en - om de concurrentie te verminderen en de groei van de toekomstbomen te stimuleren - een deel van de niet-toekomstbomen gedood. Om na circa 25 jaar weer een economisch rendabele oogst te genereren kan halverwege een tweede vergelijkbare ingreep nodig zijn. Het CMS manipuleert de soortensamenstelling van het bos enigszins, maar niet essentieel en genereert banen en winst. De Graaf ziet een grote toekomst voor dit CMS naast en rondom de noodzakelijke grote natuurreservaten. "Natuurlijk", stelt de Graaf, "heb ik het bos gedomesticeerd". Hij gebruikt liever het Franse woord *apprivoiser* (zich eigen maken, temmen) in de geest van Saint Exupéry in het beroemde

boek *Le petit prince*. “Ik heb het bos wat aangepast maar niet zover gedomesticeerd als in Europa waar op grote delen plantages aangelegd werden, die nu op hun beurt weer halfnatuurlijk worden gemaakt. Natuurlijk moet het bos met al zijn componenten blijven functioneren, maar het tropisch regenbos is soepel en heeft veel veerkracht; kaal slaan overleeft het niet, een geringe aanpassing wel.”

Proefvelden

Het idee, daar is De Graaf ook na al die jaren nog steeds enthousiast over. Maar het ontwerp kan volgens hem nog wel verfijnd worden. “De selectieve oogst zou nog meer in de natuurlijke mortaliteit geschoven kunnen worden. Dan zou je kort voordat de boom zijn rol uitgespeeld heeft, moeten kappen. Zijn rol als moederboom moet hij dan wel vervuld hebben. Daarmee zou het systeem nog meer gaan lijken op de traditionele Duits/Zwitserse uitkapsystemen. Maar het moeilijke is wel dat je dan goede aanwijzingen van de jongere boom moet kunnen lezen om te bepalen welke boom nog verder een rol kan spelen en welke niet. Daarvoor kennen we de ecologie van de individuele soorten nog onvoldoende.”

Kloppend op de uit Suriname meegenomen prachtige massieve tafel van Bruinhart vertelt De Graaf dat uit een studentenonderzoek bleek dat er van deze boomsoort (*Vouacapoua americana*) in Brazilië zo goed als niets bekend is. De Graaf zou graag betrokken willen worden als docent voor een opvolger bij de opzet en bij de eerste interpretaties van onderzoek naar verfijnde teeltsystemen. Hij vindt wel dat dat eerder door een overheidsinstantie uitgevoerd moeten worden dan door een bosexploitant. Dit is vernieuwend onderzoek, waarbij je aldus De Graaf “zoals Lenin al gezegd heeft, netjes één en niet twee straten voor de menigte uitloopt.”

De Graaf onderstreept het belang van proefvelden, niet alleen voor de generatie van kennis maar ook als demonstratieplots. Langlopend moeten die zijn en dus goed beschermd. Vol trots vertelt hij dat tijdens zijn, door de Nederlandse politiek bepaalde afwezigheid, zijn Surinaamse arbeiders er voor hebben gezorgd dat er in de Celos proefvelden niet gekapt werd. Belangrijke voorwaarde voor langlopend onderzoek is natuurlijk wel dat er een goede overdracht plaatsvindt tussen de verschillende onderzoekers. Maar dat is goed mogelijk gebleken, vindt De Graaf. Aan de Celos-proefvelden hebben vele Surinaamse en Nederlandse onderzoekers met succes gewerkt.

Greenpeace zeer positief

Als consultant voor de Zwitserse maatschappij Precious Woods past De Graaf het Celos Management System, ook na zijn terugtreden van de Wageningen Universiteit, toe in Brazilië. Het wilde oerbos wordt daar als bedreigend ervaren, weg er mee en vervangen door soya of koeien. De daartoe benodigde kaalslag verpestte de rondhoutmarkt in Brazilië. Het was niets waard en dus liet men het nogal eens langs de weg liggen rotten. Dat men na een lichte selectieve oogst hout in het bos liet staan en groeien, ontmoette onbegrip en verwondering. Dit veranderde toen het managementplan gecertificeerd werd en Greenpeace zich er zeer positief over uitliet. De Braziliaanse provinciale politiek in Amazonas kreeg er toen ook aandacht voor en ziet het als een voorbeeldbedrijf. Dit mede na bezoek aan de relevante proefplots op het terrein van Precious Woods in Brazilië. Er treedt daar dus een mentaliteitsverandering op. Precious Woods werkt hier ook aan. De Graaf wil in dit bosbedrijf het biologisch productieproces optimaliseren met als uitein-

delijke doel een optimalisering van het totale bosbedrijf. Daarin ziet hij in wisselwerking - en dus niet eenzijdig opleggen door de verkoopafdeling - tussen de bostelers aan de ene kant en via het transport en de zagerij de verkoopafdeling aan de andere kant een optimalisering tot stand komen van zowel het biologische productieproces als van het economisch productieproces.

En met dit project wil De Graaf, ook nu hij ‘in ruste’ is graag verder gaan. Hij ziet daarin - niet verwonderlijk - twee dingen: opleiding en onderzoek. Hij wil graag nog cursussen geven, in het Braziliaanse bos. Dat is beter dan in Nederland waar bijna geen natuurlijk bos dat op deze of verwante wijze wordt beheerd, aanwezig is. Hij denkt dan aan cursussen voor beheerders en voor onderzoekers. Er zijn in Brazilië voldoende mensen, bijvoorbeeld Indianen, die van het bos houden en er in willen werken maar die het nog aan kennis en ervaring schort. ♦

Pieter Schmidt en Geert van Duinhoven

ADVERTENTIE

Een greep uit onze activiteiten

- ontwikkelen
- initieëren
- beheren
- communiceren
- organiseren
- inventariseren

Staro
Bos- en natuurbeheer

Beel ons voor een vrijblijvend kennismakingsgesprek.

Watermolen 29 • 5421 LJ Gemert
T (0492) 450 161 • F (0492) 450 162
info@starobeheer.nl • www.starobeheer.nl